

В обговоренні доповіді правління ВСК виступили П. І. Арсенич (Івано-Франківськ), Л. Л. Макаренко (Київ), В. С. Прокопчук (м. Дунаївці Хмельницької області), Р. Д. Лях (Донецьк), В. Ю. Костриця (Житомир), І. Г. Пащук (Рівне), Н. І. Булаєвська (Київ) та ін.

З'їзд обрав правління Всеукраїнської спілки краєзнавців. Головою Спілки було знову обрано акад. П. Т. Тронька, заступниками — В. Б. Врублевську, Ю. З. Данилюка, О. П. Рєснта.

Т. М. СИДОРЧУК (Львів)

Міжнародна конференція в Празі, присвячена 75-річчю Українського вільного університету

1996 рік — рік 75-літнього ювілею такого унікального явища в історії української науки і культури, як Український вільний університет. Він заснований в 1921 р. у Відні. В тому ж році був перенесений до Праги, де розгорнув плідну викладацьку та дослідницьку діяльність. Саме гостинна Прага 28—30 листопада 1996 р. стала місцем проведення урочистої конференції, присвяченої 75-літтю Українського вільного університету. Проведення конференції стало можливим завдяки її організаторам: Слов'янській бібліотеці при Національній бібліотеці Чеської Республіки, Слов'янському інституту Академії наук Чеської Республіки в співпраці з Фондацією Українського вільного університету в США, Українським вільним університетом у Мюнхені, Чеською Асоціацією українців та посольством України в Чеській Республіці.

Святково-піднесеному настрою конференції надало вже її відкриття в стародавньому Климентинумі — колишніх приміщеннях Кардового університету, де знайшов собі притулок і Український вільний університет. Конференцію розпочала вступним привітальним словом директор Слов'янської бібліотеки М. Клімова. Конференція здійснювалася під егідою Академії наук Чеської Республіки і ректора Кардового університету. До речі, напередодні відкриття конференції групу її учасників прийняв президент АН Чеської Республіки, який підкреслив внесок українських вчених-професорів УВУ у розвиток українсько-чеських наукових зв'язків і висловив сподівання на поглиблення співробітництва науковців Чехії та України на сучасному етапі. В ході зустрічі ці думки дістали предметний розвиток у виступах президента НТШ в США проф. Л. Рудницького, проректора УВУ у Мюнхені проф. З. Соколюка, президента Управи Шкільної Ради Управління шкіл українознавства в США проф. Є. Федоренка, директора Слов'янського інституту АН ЧР проф. А. Мештяна, зав. відділом Інституту історії України НАН України проф. С. Віднянського, відомого чеського українознавця, нині — посла Чеської Республіки у Греції проф. І. Марваната наукового співробітника Слов'янського інституту АН ЧР Р. Шишковой, яка, зокрема, навела конкретний приклад плідної співпраці — видання другого тому українсько-чеського словника, презентація якого відбулася на відкритті конференції.

Зі словами подяки організаторам конференції і визначенням вагомості ролі Українського вільного університету в українській культурі виступив Надзвичайний і Повноважний посол України в Чеській Республіці

А. О з а д о в с ь к и й, який зачитав також вітальну телеграму учасникам конференції міністра закордонних справ України Г. Удовенка.

В роботі конференції взяли участь 22 вчені з України, Чехії, Словаччини, Польщі, Німеччини, Італії та США. В центрі уваги доповідачів були питання як суто історичного характеру — з висвітленням причин, умов, специфіки постання Українського вільного університету в Австрії, перенесення його в Чехословаччину, продовження його діяльності в Німеччині після другої світової війни, — так і філософського характеру — з осмисленням значення УВУ для української науки, ролі в українському духовно-культурному житті та в налагодженні взаємозв'язків з науково-культурним світом європейських країн, оцінкою його духовних здобутків в контексті європейської та світової науки. Зокрема, проф. Л. Р у д н и ц ь к и й (США) наголосив на тому, що УВУ був у свій час єдиним українським університетом тоді, коли в Україні не було справжніх українських університетів, які б діяли в руслі традиції української наукової культури. Вчений зауважив, що УВУ, як і кожний університет, мав і має свої слабкі сторони, він не є досконалим, проте впродовж 75 років він був охоронцем знання і твердинею науки знедержавленого народу, берегинею і рушієм українського інтелектуального життя, відіграючи неабияку роль в житті цілої української діаспори. Проф. А. К а р а с ь (Україна) підкреслив важливість вивчення наукової спадщини вчених і професорів УВУ, які працювали в галузі філософії (І. Мірчук), історії України (Д. Дорошенко, А. Яковлів), античної історії (К. Лоський, Ф. Слюсаренко), права (С. Дністрянський, С. Шелухин, О. Ейхельман, А. Яковлів), археології (В. Щербаківський), мовознавства та літературознавства (О. Колесса, С. Смаль-Стоцький, А. Артимович), музикознавства (Ф. Стешко), історії мистецтва (Д. Антонович) та ін., а також необхідність чіткого окреслення наукових і гуманітарних здобутків українських вчених в руслі розвитку європейської науки міжвоєнної доби, коли УВУ досягнув найвагоміших результатів.

Якщо д-р М. Неврлий (Словаччина) подав в своєму виступі розгорнуту картину багатогранної організаційної, викладацької й дослідницької діяльності професорів УВУ в його празький період, то д-р О. Купчинський (Україна) представив в своїй доповіді скрупульозно і ґрунтовно опрацьований цифровий та фактичний матеріал, який висвітлює наукову та видавничу діяльність УВУ за період 1921—1991 рр., вдало послуговувавшись порівняльним методом аналізу.

Із змістовними, насиченими маловідомими архівними документами та джерельними матеріалами до історії УВУ, зокрема його віденського та празького періодів, виступили науковці — д-р Б. Зілінський (Чехія), д-р М. Мушинка (Словаччина), проф. С. Віднянський (Україна), д-р Т. Беднаржова (Чехія), д-р Т. Сидорчук (Україна). Зокрема, д-р М. Мушинка ознайомив аудиторію з драматичною долею архіву УВУ, який після другої світової війни частково був загублений, частково розпорошений по різних державних архівах колишнього Радянського Союзу, Чехії, наукових інституціях та приватних колекціях. Наполеглива і самовіддана праця науковця по пошуку архіву УВУ дала можливість встановити міста його знаходження — Київ, Львів, Ужгород, Прага, Москва та ін. Д-р М. Мушинка зазначив, що лише в Празькому центральному державному архіві в фонді "Український музей" налічується 1318 одиниць, які зберігаються в 107 коробках, описаних в 8 книгах і 5 каталогах. Основна частина архіву УВУ в Україні зберігається в Центральному державному архіві вищих органів влади і управління. Вчений наголосив, що знайдені архівні документи та матеріали є важливими не лише для історії УВУ, але й для історії української науки і освіти в цілому.

Наскрізною думкою доповіді проф. С. В і д н я н с ь к о г о — автора першої в Україні книги про Український вільний університет, написаній на цих архівних джерелах, стала теза про те, що УВУ саме у Празі перетворився в повноцінний і науково спроможний осередок поширення і поглиблення знань на зразок західноєвропейських університетів, який впродовж більш як 20 років формував нові покоління української інтелігенції, про що свідчать красномовні цифри — з 1921 по 1943 р. на два факультети УВУ було записано 11617 студентів, у середньому по 264 на семестр. Вчений відзначив, що УВУ заснували насамперед з огляду на потреби міжвоєнної української еміграції і свою діяльність за межами рідного краю він вважав тимчасовою, проте з ряду причин протягом майже чверті століття місцем його діяльності стала Прага, де університет виконував свій обов'язок служіння українському народу, здобувши високий авторитет та міжнародне визнання.

Особливістю даної конференції стала міждисциплінарна спрямованість доповідей, яка дістала своє відображення як в постановці кола наукових питань, так і в методах аналізу проблем, поставлених доповідачами. Так, ряд доповідей були присвячені питанням українського мовознавства в УВУ (проф. М. Л е с і в, Польща), висвітленню української літератури в західних енциклопедіях (проф. А. М е ш т я н, Чехія), значенню правової науки УВУ для відновлення української держави (проф. З. С о к о л ю к, Німеччина, проф. А. Ш у л ь, США), визначенню етики як компонента науки політичної економії в УВУ в Мюнхені (проф. І. П о л у л я х, Німеччина), внеску членів УВУ у спробу створення італійського українознавства 50-х рр. (проф. Л. К а л в і, Італія), стосункам між професорами УВУ та чеськими і словацькими вченими в науково-культурній сфері (д-р І. В а ц е к, Чехія). В ряді доповідей учасники конференції, зупиняючись на характеристиці наукової, творчої, суспільно-політичної діяльності українських діячів культури, доля яких була пов'язана з УВУ в різні його періоди, торкалися питань формування світоглядних принципів того чи іншого з них, постанов та функціонування наукових і творчих шкіл, проблем ролі і місця творчої особистості в суспільстві, психологічних проблем еміграційного життя. Під цим кутом зору інтерес викликали доповіді, що були присвячені академіку С. Смаль-Стоцькому (проф. Є. Ф е д о р е н к о, США), українським поетам — випускникам УВУ (д-р А. М о р а в к о в а, Чехія), останньому ректору УВУ в Празі А. Волошину (Т. Б е д н а р ж о в а, Чехія), українським літераторам і вченим П. Зайцеву (проф. А. К і п а, США), В. Янів та О. Кульчицькому (д-р Н. К о л е с н и ч е н к о, Україна), вченому-археологу В. Щербаківському (д-р О. Ф р а н к о, Україна).

Проведений на конференції науковий аналіз багатогранної діяльності УВУ за 75 років його існування засвідчив, що історію цього єдиного в свій час українського наукового закладу університетського типу слід розглядати як складову частину в цілому історії української науки і культури і що проблеми історичної спадщини продовжують гостро звучати, зобов'язуючи віддавати належне високим, одухотвореним великими гуманними ідеями справам.

Для учасників конференції були організовані екскурсія "Слідами УВУ в Празі", яку з глибоким знанням справи провів відомий в Чехії українознавець д-р Б. Зілинський, а також прийом у посольстві України в Чеській Республіці, де їх гостинно привітав та поздоровив з 5-ою річницею незалежності України посол А. Озадовський.